

Eesti Tööandjate Keskliit

Eesti Ametiühingute Keskliit

Meie: 16.10.2024 nr 1610/2024

Majandus- ja tööstusminister Erkki Keldo

Koopia: Peaminister Kristen Michal

Riigikogu fraktsioonid

EVEA seisukohad 2025. aasta alampalga läbirääkimisteks

Seoses Eesti Tööandjate Keskliidu ja Eesti Ametiühingute Keskliidu läbirääkimistega 2025. aasta alampalga tõstmise küsimuses esitab EVEA väike- ja keskmiste ettevõtjate seisukohad järgmise aasta alampalga osas ning ettepanekud väikeettevõtjate esindatuse tagamiseks edaspidistel läbirääkimistel.

1) 2025. aasta alampalk

Alampalga tõstmise eesmärk on parandada madalama palga saajate toimetulekut ning vähendada ebavõrdsust, kuid sellel on ka otsene negatiivne tagajärg: ettevõtete tööjõukulude kasvu ning sellega paratamatult kaasnev hinnatõus. Eestis saab alampalka pisut enam kui paarkümmend tuhat inimest ning alampalga lähedast töötasu veel kümme tuhat inimest. Samas põhjustab alampalga tõus palgasurve ka palgaredeli järgmistel astmetel.

Kui töötasu tõuseb tootlikkusest kiiremini, on sellel hukutav mõju esmajärjekorras neile keskmistele ja väikeettevõtetele, kes on orienteeritud siseturule - nad ei ole enam suutelised püsima hinnakonkurentsis. Eriti valusalt lööb tootlikkusest kiiremini tõusev töötasu ettevõtteid väljaspool nn „kuldset ringi“ ning madala lisandväärtuse ja suure tööjõukuluga ettevõtteid (nt toitlustus- ja majutussektor).

Arvestades, et 2024. aasta järsk alampalga tõus, keerulised majandusolud ning maksutõusud on ettevõtete, näiteks majutusasutuste, toitlustusäride, maapiirkondade väikeste tootmis- ja kaubandusettevõtete rahalist olukorda juba tugevasti räsitud, on neil majanduslikult võimatu 2025. aastal palku oluliselt tõsta. Seetõttu tuleb 2025. aastal töötasu alammäära (alampalga) tõus sootuks ära jätta või teha seda minimaalselt ehk mitte rohkem kui Eesti Panga poolt järgmiseks aastaks prognoositud 3,9 protsendiline hinnatõus. Sellest kiirem palgakasv suurendab töötust ning viib maapiirkondade ja väikelinnade inimesed riigieelarve kulupoolele.

Avalikkuses esitletud EAKL lähtepositsioon läbirääkimisteks ehk 12-protsendiline alampalga tõus tähendaks näiteks kümne töötajaga mikroettevõttele 2025. aastal palgafondi sunnitud suurendamist enam kui 15 tuhande euro võrra. Kuna tüüpilisel väikeettevõttel seda summat kasumi vähendamise arvelt võtta ei ole võimalik, järgneb kas suuremahuline hinnatõus või töökohtade koondamine.

Eesti äärealade sageli siseturule suunatud ettevõtted, kus on alampalka saavate töötajate osakaal kõrge, on sunnitud oma tegevuse lõpetama, mille tagajärjeks on töötuse kasv Eesti äärealadel. Enim kannataksid majutus- ja toitlustusettevõtted, maapiirkondade ettevõtted ning eriti rängalt osalise tööajaga töötajad. Täna on paljud väiksemad tootmisettevõtted juba „ooterežiimil“, see tähendab, et töötajad on suunanud kollektiivpuhkusele või osalisele tööajale. Järjekordne palgatõus tähendaks nende töökohtade kadumist.

Statistikaameti andmeil oli 2023. aastal kogu Eesti keskmine brutopalk 1832 eurot, alampalk (725 eurot) moodustas keskmisest palgast 39,6%. Kui aga vaadata neid andmeid piirkondade kaupa, siis näeme hoopis teistsugust pilti. Tallinnas, kus brutopalk on kõrgeim, moodustas alampalk keskmisest brutopalgast vaid 33,7%, Tartu maakonnas 39,5% ning Harju maakonnas (ilma Tallinnata) 41,7%, samal ajal kui **muudes Eestimaa piirkondades (Valga, Saare ja Hiiu; Lääne, Võru, Põlva ja Jõgeva maakondades) oli alampalk juba 2023. aastal ületanud 50 protsendi piiril.**

2024. aasta keskmise brutopalka näitajad maakondade kaupa on veel kurvemad – Eesti kõrge keskmine töötasu (2024. II kvartalis 2007 eurot) on tingitud peamiselt Tallinna ja Harjumaa palgatasemest (2024. II kvartalis keskmine palk 2233 eurot) ning eriti avaliku sektori palgatasemest (2024. II kvartalis avaliku sektori keskmine palk 2737 eurot). Arvestades, et alampalk tõusis 2024. aastal 820le eurole (tõus 13,1% !), on alampalk juba täna väljaspool Tartut ja Tallinn-Harju „kuldset ringi“ 49,2% (Viljandimaa – 2024. II kvartalis keskmine töötasu 1666 eurot)) kuni 54% (Saaremaa, Hiiumaa, Valgamaa – 2024. II kvartali keskmine töötasu 1509 kuni 1535 eurot) keskmisest palgast.

On äärmiselt oluline tagada Eesti ühtlane areng ja ettevõtluse võimalikkus väljaspool Tartut - Tallinna - Harjumaad ning seega tuleb alampalka läbirääkimistel kindlasti kaaluda, kas alampalka Eestis diferentseerida. Pole õiglane ega mõistlik kehtestada ääremaal tegutsevatele ettevõtetele alampalka selle järgi, millist palka suudavad maksta Tallinna ja Tartu ettevõtted, finants- ja infotehnoloogiasektor ning palgakasvu vedav avalik sektor.

EVEA ettepanek on, et mikro- ja väikeettevõtete ning nende töötajate tegelikuks kaitsmiseks peab 2025. aasta alampalka tõus jääma alla 32 euro (alla 4 protsendi).

2) Alampalka läbirääkimiste kui laiendatud kollektiivlepingu sõlmimise põhiseaduspärasus

EVEA on korduvalt juhtinud tähelepanu probleemile, et alampalka kokkuleppe sõlmimine ei ole Eestis põhiseaduspärane, kuna läbirääkijatel puudub piisav legitiimsus. Ka Euroopa Komisjon on korduvalt osundanud, et meil on seaduse tasandil muudetud teatud huvikaitseorganisatsioonid (EAKL ja ETKL) sisuliselt avaliku võimu teostajateks. Vaatamata seaduste kosmeetilisele parandamisele jätkub senine lubamatu halduspraktika, kus alampalka sisulisteks otsustajateks on endiselt vaid EAKL ja ETKL, kaasamata väikeettevõtjaid ja nende esindajat ehk Eesti Väike ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsiooni. Valdav enamik (enam kui 80%) kõigist töökohtadest on Eestis aga väike- ja keskmistes ettevõtetes, mille esindajaid läbirääkimistel tööandjate poolel ei ole ning milliste töötajad ei kuulu ka ametiühingutesse, ehk teisisõnu: **neid, keda alampalk peamiselt puudutab, läbirääkimistele kaasatud ei ole.**

Rahvusvahelisest õigusest tuleneva üldise põhimõtte järgi on alampalka kokkuleppimise õigus kõige esinduslikematel töötajate ja tööandjate organisatsioonidel. Eesti Ametiühingute Keskliit ja Eesti Tööandjate Keskliit on küll üleriigilised organisatsioonid, aga nende esinduslikkus ei ole piisav laiendatud kollektiivlepingu sõlmimiseks. Kehtivas regulatsioonis on sätestamata ning halduspraktikas lahendamata töölepingu alusel töötajatele palka maksvate ettevõtjate, kes ei kuulu tööandjate keskliitu ega selle

harulitusesse, õigus korraldusele ja menetlusele kollektiivsete läbirääkimiste toimumisel, mille tulemusena sõlmitakse üleriigiline laiendatud kollektiivleping.

Tänase mudeli alusel üleriigilise alampalga kokkuleppimisel on võimatu piisavas mahus realiseerida Eesti Tööandjate Keskliitu mittekuuluvate ettevõtjate õigust informeerimisele ja konsulteerimisele. Seetõttu on praktikas mõistlik ja vajalik kaasata kollektiivsetele alampalga läbirääkimistele ka teised üleriigilised ettevõtjate esindusorganisatsioonid. Läbirääkimistel tuleb tagada kõigi laiendatud kollektiivlepingust mõjutatud tööandjate esindajatele piisav teave kokkulepitava alampalga suuruse mõjude kohta erinevates valdkondades ja geograafilistes piirkondades.

Eraõiguses, sh tööõiguses kehtib lepinguvabaduse põhimõte, mille kohaselt on ka lepingu sisulistes tingimustes kokkuleppimine poolte õigus. Lepinguvabaduse kaitse alla kuulub samuti kokkulepe palga suuruse kohta. Selle õiguse piiramine õigusaktiga või volitusnormi alusel laiendatud kollektiivlepinguga peab toimuma kooskõlas põhiseadusega.

EVEA hinnangul riivab täna kehtivas kollektiivlepingu seaduses sätestatud normide alusel üleriigilise laiendatud kollektiivlepinguga sõlmitud alampalga kokkulepe ebaproportsionaalselt ettevõtjate ettevõtlusvabadust ja omandipõhiõigust. See riive puudutab eelkõige neid ettevõtjaid, kes tulenevalt tegutsemisvaldkonna tingimustest ja spetsiifikast kasutavad rohkem madalama kvalifikatsiooniga tööjõudu, mille tulemusena tagatakse elanikele vastavate toodete ja teenuste osutamine ning hoitakse hinnad taskukohased.

Juhime tähelepanu, et mikro- ja väikeettevõtted ei ole läbirääkimistesse kaasatud, kuid just viimased on majanduse langustsüklites eriti haavatavad liiga kiirelt tõusva alampalga tõttu. Tartu Ülikooli teadlaste poolt läbi viidud uuringu „Alampalga mõju Eesti sotsiaalmajanduslikule arengule“ kohaselt olid valdav enamik (77%) alampalka maksvatest ettevõtetest mikroettevõtted ja väikeettevõtted. Palgainfo Agentuuri hinnangul teenis alla 10 töötajaga organisatsioonides töötavatest töötajatest 2022. aasta II kvartalis peaaegu kolmandik (31%) alampalka või sellest väiksemat töötasu. 250 ja enama töötajate arvuga organisatsioonide töötajatest sai miinimumpalka või sellest vähem vaid 5%.

Selgitame, et juba täna on meile teada, et mõned puudutatud väikeettevõtjad kaaluvad alampalga kokkuleppe põhiseaduspärasuse küsimuses kohtu poole pöördumist.

Vältimaks kulukaid ja aeganõudvaid õigusvaidlusi, teeb EVEA ettepaneku:

- 1) Arvestada 2025. aasta alampalga läbirääkimistel EVEA kaudu väikeettevõtjate ja regioonides tegutsevate ettevõtjate seisukohti, kuulates ära meie ettepanekud ning kaasates meid aruteludesse.**
- 2) Muuta alates 2026. aasta alampalga läbirääkimistest halduspraktikat, ning kaasata 2026. aasta alampalga läbirääkimistele seniste partneritega võrdväärselt Eesti väike- ja keskmise suurusega ettevõtted neid esindava EVEA kaudu.**

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ille Nakurt-Murumaa

EVEA president

e-post: ille@evea.ee

tel: 57809806